

Vážené dámy, vážení pánové.

moje virtuální přednáška je krátkým exkursem do problematiky sporů z ochrany pověsti právnické osoby a rád bych se v ní zaměřil na jeden problém, který rezonuje z naší rozhodovací praxe.

Ochranu pověsti a soukromí právnické osoby zakládá ust. § 135 odst. 2 zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „o. z.“). Obsah pojmu pověst právnické osoby ve smyslu § 135 o. z. nedoznal změn oproti dříve (v § 19b zák. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník) užívanému pojmu dobrá pověst právnické osoby (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 6. 2018, sp. zn. 23 Cdo 5145/2017). Tak jako nedoznal změn obsah pojmu pověst právnické osoby, stejné zůstávají i principy, na nichž je ochrana pověsti založena a při řešení sporů se tak lze opírat o východiska obsažená v dosavadní judikatuře.

Nadále tedy platí, že pověst právnické osoby má povahu osobního práva a v souladu s obecně uznávanou presumpcí poctivosti jednání subjektů práva se předpokládá, že právnická osoba má (dobrou) pověst do té doby, dokud není proveden úspěšně důkaz opaku. Dobrá pověst je pak nedílnou hodnotou, zásahem je vždy dotčena pověst právnické osoby jako celek, nelze proto odděleně posuzovat úroveň pověsti právnické osoby odděleně ve vztahu k určité oblasti její činnosti. V tomto ohledu Nejvyšší soud odkazuje na judikaturu týkající se dobrého jména fyzické osoby (srov. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 13. 12. 2000, sp. zn. 30 Cdo 2870/2000 a ze dne 30. 6. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1872/2004), s tím, že je aplikovatelná i na posouzení otázky dělitelnosti dobré pověsti právnické osoby, neboť právní úprava ochrany právnické osoby (§ 19b obč. zák.), pokud jde o její název a její dobrou pověst, úzce navazuje na právní úpravu ochrany osobnosti.

Soudy pak musí v první řadě posuzovat, zda vytýkané jednání, jímž mělo dojít k zásahu do pověsti dotčené právnické osoby, má povahu skutkového tvrzení, nebo hodnotícího úsudku, popř. hybridního výroku, který kombinuje skutkový základ i prvek hodnocení. Skutkové tvrzení se opírá o fakt, o objektivně existující realitu, která je zjistitelná pomocí dokazování; pravdivost tvrzení je tedy ověřitelná. V zásadě platí, že pravdivá informace nezasahuje do práva na ochranu osobnosti, pokud není podána tak, že zkresluje skutečnost, či není natolik intimní, že by odporovala právu na ochranu soukromí a lidské

důstojnosti. Hodnotící soud naopak vyjadřuje subjektivní názor svého autora, který k danému faktu zaujímá určitý postoj tak, že jej hodnotí z hlediska správnosti a přijatelnosti, a to na základě vlastních (subjektivních) kritérií. Hodnotící soud proto nelze jakkoli dokazovat, je však nutné zkoumat, zda se zakládá na pravdivé informaci, zda je forma jeho veřejné prezentace přiměřená a zda zásah do osobnostních práv je nevyhnutelným průvodním jevem výkonu kritiky, tedy zda primárním cílem kritiky není hanobení a zneuctění dané osoby (viz např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29.11.2007, sp. zn. 30 Cdo 1174/2007).

Soud pak musí vážit, zda vytýkaným jednáním bylo zasaženo pověsti dotčené právnické osoby, tedy zda toto jednání bylo objektivně způsobilé snížit vážnost dotčené právnické osoby. Úroveň vážnosti je „měřena“ pohledem veřejnosti na konkrétní osobu, o jejíž vážnost se jedná. Nutným předpokladem pak je, že zásah do pověsti právnické osoby je neoprávněný.

Typově nejčastějším způsobem zásahu do pověsti právnické osoby je projev učiněný v rámci zaručeného práva na svobodu projevu a šíření informací. Toto právo patří mezi základní práva (čl. 17 Listiny základních práv a svobod) a zaručuje právo každého vyjadřovat své názory a činit hodnotící soudy. Obecně pak platí, že má-li být svoboda projevu kritizující osoby omezena rozhodnutím soudu, musí být prokázáno, že kritika nebyla vyřčena v dobré víře nebo nešlo o „fair“ kritiku. Presumpcí dovolené kritiky je chráněn toliko hodnotící úsudek, nikoli tvrzení faktů, jejichž pravdivost musí naopak prokazovat sám kritik – obdobně viz nález Ústavního soudu ze dne 17. 7. 2007, sp. zn. IV. ÚS 23/05.

Samotné uveřejnění nepravdivého údaje, dotýkající se pověsti právnické osoby, zakládá zpravidla neoprávněný zásah do dobré pověsti, nicméně každé zveřejnění nepravdivého údaje nemusí automaticky znamenat takovýto zásah, ten je dán pouze tehdy, jestliže přesáhl určitou přípustnou intenzitu takovou měrou, kterou již v demokratické společnosti tolerovat nelze (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 2. 2006, sp. zn. 32 Odo 1159/2004). Z citovaného rozhodnutí Nejvyššího soudu pak vyplývá další zásada, aplikovaná v případech, kdy do zásahu do pověsti právnické osoby mělo dojít v rámci novinářské činnosti. Zde je třeba respektovat specifika periodického tisku, určeného pro informování nejširší veřejnosti, který v některých případech musí přistupovat k určitým zjednodušením a nelze bez dalšího tvrdit, že každé zjednodušení či

zkreslení musí nutně vést k zásahu do dobré pověsti. Tisk, pokud přispívá k veřejné diskusi o záležitostech legitimního zájmu, by měl mít běžně právo spoléhat na obsah oficiálních zpráv, neboť jinak by mohla být podkopána životně důležitá role „hlídacího psa“, kterou tisk sehrává. K otázce přípustnosti zjednodušení či zkreslení periodickým tiskem pro účely informování nejširší veřejnosti se vyjádřil i Ústavní soud v odůvodnění svého rozhodnutí (nález ze dne 8. 2. 2000, sp. zn. I. ÚS 156/99), a to tak, že lze stěží trvat na naprosté přesnosti skutkových tvrzení a klást tak na novináře – ve svých důsledcích – nesplnitelné nároky. Významné proto musí být vždy to, aby celkové vyznění určité informace odpovídalo pravdě.

Připomenout lze i to, že vydavatel tisku je odpovědný i za uveřejnění tzv. převzatých tvrzení, současně ale v případě, že cituje názor osoby, která o dané věci musela mít dostatečné a relevantní informace, má právo spoléhat na pravdivost takto poskytnutých informací (srov. nález Ústavního soudu ze dne 14. 4. 2015, sp. zn. II. ÚS 2296/14).

Nadále rovněž platí východiska, na nichž je založeno posuzování střetu práva na ochranu pověsti právnické osoby s jinými právy, nejčastěji s již řečeným právem na svobodu projevu a právem na informace, podle nichž právo a svoboda jsou obsahově omezeny právy jiných, ať již tato práva plynou jako ústavně zaručená z ústavního pořádku či z jiných zábran daných zákonem chránících celospolečenské zájmy či hodnoty. Je třeba dbát na to, aby s přihlédnutím k okolnostem konkrétního případu nebyla jednomu z těchto práv bezdůvodně dána přednost před právem druhým (srov. např. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 18. 3. 2008, sp. zn. 30 Cdo 1385/2006, ze dne 6. 9. 2011, sp. zn. 30 Cdo 149/2010, ze dne 22. 10. 2014, sp. zn. 23 Cdo 2997/2013, nebo nález Ústavního soudu ze dne 2. 2. 1998, sp. zn. IV. ÚS 154/97).

Ve vztahu k této otázce je zdůrazňován třístupňový test proporcionality, který spočívá:

1. V testu vhodnosti, tj. v odpovědi na otázku, zdali institut, omezující určité základní právo, umožňuje dosáhnout sledovaný cíl (ochranu jiného základního práva).

2. V testu potřebnosti, tj. v porovnávání legislativního prostředku, omezujícího základní právo, s jinými opatřeními umožňujícími dosáhnout stejného cíle, avšak nedotýkajícími se základních práv a svobod.

3. V testu poměrování, tj. v porovnání závažnosti obou v kolizi stojících základních práv.

Je-li kritika součástí debaty o veřejných věcech, pak platí, že měřítko posouzení kritiky jsou měkkí ve prospěch původců kritiky (srov. nález Ústavního soudu ČR ze dne 11. 11. 2005, sp. zn. I. ÚS 453/03). Je to dáno skutečností, že osoba vstoupivší na veřejnou scénu musí počítat s tím, že jakožto osoba veřejně známá bude pod drobnohledem veřejnosti, která se zajímá o její jak profesní, tak i soukromý život (z judikatury Nejvyššího soudu např. usnesení ze dne 30. 4. 2007, sp. zn. 30 Cdo 3263/2006, usnesení ze dne 29. 11. 2007, sp. zn. 30 Cdo 1174/2007, či rozsudek ze dne 10. 1. 2013, sp. zn. 30 Cdo 2591/2011).

Při kritice veřejné záležitosti vykonávané osobami veřejného zájmu platí presumpce, že jde o kritiku dovolenou. Pouze v případě, že jde o kritiku věcí či jednání osob veřejných, která zcela postrádá věcný základ a pro kterou nelze nalézt žádné zdůvodnění, je třeba považovat takovou kritiku za nepřiměřenou. Přitom je třeba (a to platí obecně vždy) hodnotit celý projev uskutečňující se ve formě literárního, publicistického či jiného útvaru, nikdy nelze posuzovat toliko jednotlivý vytržený výrok anebo větu (srovnej např. nález Ústavního soudu ze dne 3. 2. 2015, sp. zn. II. ÚS 2051/14).

V rámci diskuse o věcech veřejných je třeba přiznat ochranu i takovým výrazům, které jsou expresivní, neortodoxní či proneseny s nadsázkou (a to tím spíše, mají-li za cíl rozpoutat veřejnou diskusi či přitáhnout zájem veřejnosti), v opačném případě by došlo k nepřijatelnému zúžení prostoru pro svobodné šíření názorů a myšlenek. Svoboda projevu se tak v těchto případech vztahuje i na informace a myšlenky, které jsou „nepříjemné, šokují či znepokojují“. Tuto zásadu opakovaně akcentuje také Ústavní soud, který zdůraznil, že právě v kontextu debaty o věcech veřejných, resp. politických, poskytuje Ústavní soud i Evropský soud pro lidská práva názorům zaznívajících v takovýchto debatách velmi silnou ochranu. Svoboda projevu totiž představuje "jeden ze základních pilířů demokratické společnosti, jednu ze základních podmínek jejího pokroku a rozvoje každého jednotlivce", přičemž "se vztahuje nejen na ‚informace‘ a

„myšlenky“, které jsou přijímané příznivě či jsou považovány za neškodné či bezvýznamné, ale i na ty, které zraňují, šokují nebo znepokojují“ [rozsudek ESLP Handyside proti Spojenému království ze dne 7. 12. 1976, č. 5493/72, odst. 48] (srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 20. 5. 2014, sp. zn. IV. ÚS 1511/13, a ze dne 3. 2. 2015, sp. zn. II. ÚS 2051/14).

Z právě uvedeného je zřejmé, že judikatura poskytuje celou řadu vodítek pro rozhodování sporů o ochranu pověsti právnické osoby. Správnost věcného posouzení je ovšem podmíněna správným vyřešením základní prejudiciální otázky, totiž rozlišení, zda jednání, jímž mělo dojít k zásahu pověsti dotčené právnické osoby, má povahu skutkového tvrzení či hodnotícího úsudku.

Jak bylo již uvedeno, skutkové tvrzení se opírá o fakt, o objektivně existující realitu, která je zjistitelná pomocí dokazování; pravdivost skutkového tvrzení je tedy ověřitelná. Naopak hodnotící soud vyjadřuje subjektivní názor autora, který k danému faktu zaujímá určitý postoj tak, že jej hodnotí z hlediska správnosti a přijatelnosti, a to na základě vlastních (subjektivních) kritérií. Byť se tento návod na určení povahy závadného jednání jeví jako srozumitelný, na příkladu dvou rozhodnutí budu demonstrovat, že tomu tak nemusí být.

Prvním příkladem je spor, který byl rozhodován Městským soudem v Praze a v němž do dobré pověsti právnické osoby mělo být zasaženo fyzickou osobou, která v pořadu veřejnoprávní televize, v němž byl rozebírán obchod mezi Českou konsolidační agenturou a další společností uvedla: **„Jsem o tom přesvědčenej, že tam tečou peníze bokem některým lidem ze strany ČKA, kteří se podílejí na prodeji těchto pohledávek“, „Nevidím jediný důvod, proč by se měli do špatnejch úvěrů míchat dobrý. Jako to je jedinej důvod, aby se to celý zamlželo a aby tam byl prostor pro korupční prostředí“.**

Tento výrok soud posuzoval v kontextu toho, že žalobce (ČKA) v rámci své činnosti postoupil jiné společnosti část portfolia pohledávek, blokový prodej pohledávek proběhl podle výsledků dvoustupňové obchodní veřejné soutěže, jak bylo zadáno ministrem financí a schváleno dozorčí radou žalobce a mezi postoupenými pohledávkami byly i pohledávky za společností, v níž žalovaný působil jako člen dozorčí rady.

Soud prvního stupně (v rozsudku ze dne 17. 1. 2007, č. j. 19 Cm 149/2004-66) dospěl k závěru, že sporné vyjádření žalovaného má povahu skutkového tvrzení, jehož pravdivost žalovaný neprokázal.

Ke shodnému závěru o povaze sporného vyjádření žalovaného dospěl i odvolací Vrchní soud v Praze (rozsudek ze dne 17. 9. 2007, č. j. 3 Cmo 156/2007-88), který rozvedl, že *„výroky žalovaného je třeba posuzovat v kontextu všech okolností, za nichž byly proneseny. Pokud se tomu stalo v rámci televizního pořadu věnovaného problematice činnosti žalobce (prodeje pohledávek státu), přičemž žalovaný nikoli nezúčastněně (jak vyplývá z okolností věci) v souvislosti s činností žalobce uvedl tvrzení, z nichž nelze dovodit nic jiného, než že je přesvědčen o tom, že někteří zaměstnanci žalobce či jiné osoby v právním vztahu k žalobci při prodeji pohledávek jednají korupčně a že právě blokový prodej pohledávek, při němž jsou nabízeny k prodeji společně pohledávky více a méně rizikové a dobytné, vytváří korupční prostředí, pak nelze hodnotit jednání žalovaného jako vyslovení „pouhého“ hodnotového soudu, který odráží osobní názor, ale jako tvrzení skutečnosti.“*

Odlišný názor na povahu sporného vyjádření ale zaujal Nejvyšší soud (rozsudek ze dne 6. 9. 2011, č. j. 30 Cdo 149/2010-120), který uvedl, že *„žalovaný byl v pořadu veřejného sdělovacího prostředku požádán o názor na otázku obecného zájmu, o níž probíhala kritická diskuse, přičemž žalovaný této výzvě vyhověl. Je nepochybné, že vyjádření žalovaného bylo ve vztahu k žalobci kritické, nicméně odvolací soud (stejně jako soud prvního stupně) nevysvětlil, v čem žalovaný případně vybočil z ústavně zaručeného práva svobody projevu, resp. práva na kritiku.“* Co je podstatné, dovolací soud dále uvedl: *„Též závěry odvolacího soudu hodnotící projev žalovaného jako skutkové tvrzení, ač svým charakterem je ve své podstatě nepochybně hodnotovým soudem proneseným v rámci kritiky žalobce, se nejeví dovolacímu soudu jako přesvědčivé a odpovídající skutečnosti.“*

Rozsudek soudu prvního stupně i soudu odvolacího pak Nejvyšší soud zrušil s tím, že stranou pozornosti soudů zůstalo, zda se jednalo o zásah neoprávněný, či naopak oprávněný.

Ve druhém případě, který byl projednáván v prvním stupni u Krajského soudu v Praze, měly být projevem zásahu do dobré pověsti žalobce výroky žalovaného, citované ve sdělovacích prostředcích, v nichž se ve vztahu ke kauze kompromitující fotomontáže tehdejšího ministra vnitra, zobrazující ho ve společnosti nahé ženy, vyjádřil slovy: „**To je zase nějaká provokace z pera PR agentury XY**“, „**Je jak z pera jeho agentury XY**“, „**Je to nesmysl, je to nějaká provokace z dílny XY**“, „**To je nesmysl, to je zase nějaká provokace asi z dílny agentury XY**“.

Krajský soud v Praze (v rozsudku ze dne 14. 6. 2016, č. j. 56 Cm 412/2015-36) dospěl k závěru, že sporná vyjádření žalovaného jsou hodnotícími úsudky, jimiž žalovaný reagoval na podezření (zveřejněné tehdejším ministrem vnitra na jeho twitterovém účtu), že za kompromitující fotomontáží by mohl stát žalovaný, resp. média jím vlastněná. Žalovaný na to reagoval tím, že to považuje za provokaci, a to pravděpodobně ze strany žalobce. Takový hodnotící úsudek nepovažoval soud za úsudek postrádající reálný základ, neboť v řízení bylo prokázáno, že poradcem ministra v oblasti strategie, komunikace a krizového managementu pro ministerstvo vnitra je osoba, která zároveň stojí ve vedení žalobce.

Stejný názor na povahu sporného vyjádření žalovaného zaujal i odvolací Vrchní soud v Praze (rozsudek ze dne 12. 9. 2017, č. j. 3 Cmo 181/2016-63), který uvedl: „*Ve shodě se soudem prvního stupně má i odvolací soud za to, že sporné výroky žalovaného jsou svým obsahem jednoznačně hodnotícími úsudky, které, při posouzení jejich vzniku v kontextu dalších prokázaných skutečností, mají reálný základ.*“

Nejvyšší soud se však s takovým posouzením povahy vytýkaného jednání neztotožnil a uvedl (v rozsudku ze dne 22. 5. 2020, č. j. 23 Cdo 1059/2018-99), že „*z hlediska posouzení, zda jde o skutkové tvrzení nebo hodnotící úsudek, je bez významu, že výroky žalovaného byly proneseny jako reakce na sdělení, která na svém twitterovém účtu zveřejnil tehdejší ministr vnitra a v němž nepřímě obvinil z výroby kompromitující fotomontáže společnost vlastněnou tehdy žalovaným, hnutí, jehož je žalovaný leadrem i samotného žalovaného. Pronesl-li žalovaný specifikované výroky, nejedná se o hodnotící úsudky, nýbrž o tvrzení faktu, která mají povahu konkrétních skutkových tvrzení, a jako taková musí být testována z pohledu jejich pravdivosti.*“ Dále rozvedl, že „*sice i hodnotící soud*

může pracovat s objektivně existujícími (a tedy prokazatelnými) skutečnostmi (informacemi), které jsou základem pro hodnotící soud, resp. které jsou k hodnocení použity, avšak v posuzovaném případě dané výroky žalovaného neobsahovaly nic jiného než tvrzení faktu (...provokace z dílny XY, To je zase určitě nějaká provokace z pera PR agentury XY).“ Tyto výroky podle dovolacího soudu „nikterak nevyjadřují subjektivní názor žalovaného, tudíž nemohou být hodnotícími úsudky. Jde totiž o tvrzení, jehož pravdivost je ověřitelná, neboť se opírá o objektivně existující realitu, která je zjistitelná pomocí dokazování.“

Z obou srovnávaných rozhodnutí rezonuje diametrálně odlišné posouzení povahy vytýkaných výroků Nejvyšším soudem. Zatímco v prvním případě soud prvního stupně i soud odvolací měly shodně za to, že pokud někdo prohlásí, že **je přesvědčen, že tam tečou peníze bokem některým lidem ze strany ČKA**, jde jednoznačně o tvrzení faktu o existenci korupčního jednání a pokud dále prohlásí, že **jediným důvodem míchání dobrých a špatných úvěrů je, aby se to celý zamlželo a aby tam byl prostor pro korupční jednání**, jde jednoznačně o tvrzení faktu o tom, že korupční prostředí vytváří právě blokový prodej pohledávek, tedy že jde o skutkové tvrzení, jehož pravdivost by kritik měl prokazovat, dovolací soud zaujal zcela jednoznačný názor, že jde nepochybně o hodnotový soud. Naopak v druhém případě měly jak soud prvního stupně, tak i soud odvolací jednoznačně za to, že pokud politik v reakci na zveřejněné nařčení svého politického oponenta o tom, že stojí za uveřejněním kompromitující fotomontáže prohlásí, že se jedná o nesmysl a určitě jde o nějakou provokaci, jejímž původcem je právnická osoba (PR agentura) s vazbami na politického oponenta údajného škůdce, že jde o vyjádření hodnotícího soudu, jímž k předmětnému nařčení zaujal a vyjádřil svůj subjektivní názor, kterým nařčení hodnotí jako nesmysl a vlastní fotomontáž jako provokaci z pera PR agentury, zatímco podle Nejvyššího soudu sporné výroky neobsahovaly nic jiného než tvrzení faktu, nikterak nevyjadřující subjektivní názor žalovaného.

Předkládám toto srovnání dvou příkladů zcela odlišného posouzení povahy vytýkaných výroků k zamyšlení s tím, že rozhodování ve sporech o ochranu pověsti právnické osoby může již při řešení základní prejudiciální otázky nabrat nesprávný směr, neboť ani zdánlivě jasná situace nemusí být posuzována

shodně. Moderní evropská judikatura (jak se k ní přihlásil Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 19. 1. 2016, sp. zn. I. ÚS 750/15) navíc formulovala další kategorii výroků, s nimiž je třeba při úvaze o povaze vytýkaného jednání počítat, a to výroky hybridní, jež v sobě kombinují skutkový základ i prvek hodnocení a u nichž je nezbytné určit, do jaké míry mají tyto hybridní výroky skutkový základ a zda nejsou tyto výroky vzhledem k prokázanému skutkovému základu přehnané, přičemž je nezbytné vzít v úvahu jejich celkový tón i okolnosti případu.

Nikoli poprvé mě v této souvislosti napadá otázka, zda by pomoc při posuzování povahy sporných výroků neposkytlo odborné stanovisko jazykovědců, byť je otázkou, jak by měl dotaz být formulován, aby závěr odborného stanoviska nebyl závěrem právním, k němuž je příslušný pouze soud.